

Wyrok z dnia 11 stycznia 2011 r.

I UK 277/10

Umorzenie zaległości składkowych za okresy podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym osób prowadzących pozarolniczą działalność nie sprawia, że składki zostały zapłacone. Przekreśla to możliwość uwzględnienia składkowych okresów ubezpieczenia, za które składki nie zostały opłacone, do składkowych lub nieskładkowych okresów ubezpieczenia wymaganych przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty (art. 5 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Przewodniczący SSN Bogusław Cudowski, Sędziowie SN: Zbigniew Myszkowski (sprawozdawca), Małgorzata Wrębiakowska-Marzec.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 11 stycznia 2011 r. sprawy z odwołania Zofii Haliny G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o rentę z tytułu niezdolności do pracy, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 2010 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 29 kwietnia 2010 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku zmienił zaskarżony apelacją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w B. wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Suwałkach z dnia 28 stycznia 2010 r., zmieniający decyzję organu rentowego z dnia 26 sierpnia 2009 r. i przyznający wnioskodawczyni Zofii Halinie G. prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy od 22 czerwca 2009 r. do 22 czerwca 2011 r., w ten sposób, że oddalił odwołanie wnioskodawczyni od wymienionej decyzji. Decyzją tą organ rentowy odmówił wnioskodawczyni prawa do renty z

tytułu niezdolności do pracy z uwagi na brak wymaganego co najmniej 5-cioletniego stażu ubezpieczeniowego w dziesięcioleciu poprzedzającym złożenie wniosku o rentę, a także ze względu na brak niezdolności do pracy.

W odwołaniu wnioskodawczyni podniosła, że organ rentowy bezpodstawnie nie uwzględnił okresu prowadzenia przez nią pozarolniczej działalności gospodarczej od 1 maja 2000 r. do 30 kwietnia 2004 r., za który organ rentowy umorzył należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, a który powinien być traktowany jako okres składkowy.

Sąd Okręgowy uwzględnił odwołanie wnioskodawczyni od tej decyzji po uznaniu opinii biegłych, że jest ona częściowo niezdolna do pracy od dnia 31 stycznia 2005 r. i wyliczeniu na podstawie dokumentacji organu rentowego, że okresy składkowe i nieskładkowe przypadające na dziesięciolecie poprzedzające powstanie niezdolności do pracy (od dnia 31 stycznia 1995 r. do 31 stycznia 2005 r.), z uwzględnieniem okresu, za który umorzono należności z tytułu składek, wyniosły ponad 5 lat. Sąd ten uznał, że wnioskodawczyni spełnia warunki z art. 57 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227, zwanej dalej ustawą o emeryturach i rentach lub ustawą) do przyznania jej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy na okres dwóch lat od dnia złożenia wniosku o to świadczenie (tj. od 22 czerwca 2009 r.).

Natomiast Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację organu rentowego i zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji, uznając, że ustalenie daty powstania niezdolności na 31 stycznia 2005 r. powoduje, że wnioskodawczyni nie legitymuje się wymaganym okresem składkowym i nieskładkowym z art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach. Nie można bowiem przyjąć, że posiada ona co najmniej 5-letni okres składkowy i nieskładkowy w dziesięcioleciu przed złożeniem wniosku o rentę (od 22 czerwca 1999 r. do 22 czerwca 2009 r.), jak i w dziesięcioleciu poprzedzającym powstanie niezdolności do pracy (od 31 stycznia 1995 r. do 31 stycznia 2005 r.). Zgodnie z art. 5 ust. 4 ustawy, przy ustalaniu prawa do renty dla płatników składek zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenie emerytalne i rentowe nie uwzględnia się okresów, za które nie zostały opłacone składki, mimo podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w tym okresie. Zatem okres prowadzenia przez wnioskodawczynię działalności gospodarczej od 1 maja 2000 r. do 30 kwietnia 2004 r. mógłby zostać uznany za okres

składkowy i ujęty przy ustalaniu uprawnień do renty tylko wówczas, gdyby zaległe składki należne za ten okres zostały uregulowane. Wprawdzie prawomocną decyzją z dnia 5 stycznia 2005 r. organ rentowy umorzył należności z tytułu składek za wymieniony okres, ale w ocenie Sądu Apelacyjnego okresu, za który umorzono zaległości składkowe, nie zalicza się ani do okresów składkowych, ani do nieskładkowych okresów ubezpieczenia. Wobec tego wnioskodawczyni posiada w dziesięcioleciu poprzedzającym złożenie wniosku o rentę jedynie 6 miesięcy i 14 dni okresów składkowych i nieskładkowych, a w dziesięcioleciu poprzedzającym powstanie niezdolności do pracy 2 lat i 13 dni, co sprawia, że nie przysługuje jej renta z tytułu niezdolności do pracy .

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie art. 5 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że przy ustalaniu prawa do renty nie uwzględnia się okresu, za który organ rentowy umorzył zaległości składkowe. Jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi do rozpoznania wskazano potrzebę wykładni „art. 5 ust. 4 tej ustawy w przypadku umorzenia należności z tytułu składek przez organ rentowy w oparciu o zapisy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.)”.

Skarżąca twierdzi, że objęcie jej na mocy decyzji organu rentowego z dnia 24 sierpnia 2004 r. obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi z tytułu prowadzenia działalności pozarolniczej za okres od 1 maja 2000 r. do 30 kwietnia 2004 r. powoduje nie tylko powstanie obowiązku zapłaty zaległych należności, ale także zaliczenie wskazanego okresu do okresu składkowego. Z kolei umorzenie należności z tytułu składek przez organ rentowy decyzją z dnia 5 stycznia 2005 r. stanowiło nie tylko wyraz rezygnacji organu z możliwości ich wyegzekwowania, ale również wygaśnięcie tych należności, a więc ich zaspokojenie. Umorzenie tych należności powoduje bowiem wygaśnięcie zobowiązań z tytułu składek, a więc powstaje stan taki, jak po ich opłaceniu. Wobec tego okres ten powinien zostać uwzględniony przy ustalaniu prawa do renty jako okres składkowy.

W konsekwencji skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji organu rentowego, zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącej zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego za wszystkie instancje, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu wraz z roz-

strzygnięciem o kosztach postępowania, a w tym o kosztach zastępstwa procesowego wywołanych wniesieniem skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw. Wedle skarżącej prawidłowa wykładnia i właściwe zastosowanie art. 5 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach uzasadniają uznanie, że okresy składkowe, za które organ ubezpieczeń społecznych umorzył zaległości składkowe powinny być uwzględnione przy ustaleniu wymaganych okresów podlegania ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym tak jakby umorzone, tj. darowane nieopłacone składki zostały zapłacone. W koncepcji skarżącej, umorzenie zaległości składkowych stanowi „nie tylko wyraz rezygnacji organu z możliwości ich wyegzekwowania, ale również wygaśnięcie tych należności, a więc ich zaspokojenie”, co sprawia, że „powstaje stan taki, jak po ich opłaceniu”.

W ocenie Sądu Najwyższego, zaprezentowana w skardze kasacyjnej wykładnia art. 5 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach jest oczywiście sprzeczna już z gramatycznym brzmieniem tego przepisu, który wyraźnie i jednoznacznie stanowi, że przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty dla: 1) płatników składek, zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenie emerytalne i rentowe, 2) osób współpracujących z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność - nie uwzględnia się okresu, za który nie zostały opłacone składki, mimo podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w tym okresie. Takie same zasady stosuje się wobec ubezpieczonych zobowiązanych do opłacania składek na własne ubezpieczenie społeczne za okres przypadający przed dniem wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach (art. 5 ust. 5 tej ustawy). Z norm tych wynika nakaz nieuwzględnienia okresów podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, za które nie zostały opłacone składki, do okresów ubezpieczenia wymaganych do ustalenia (przyznania) prawa do emerytury lub renty wymienionym kategoriom ubezpieczonych, z czego *a contrario* wynika zakaz i brak podstaw prawnych do zaliczenia okresów, za które nie zostały opłacone składki, do wymaganego stażu podlegania ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, pomimo podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w okresach, za które nie zostały opłacone składki. Wprawdzie składkowymi okresami są okresy ubezpieczenia z tytułu podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym (art. 6

ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach), ale ustalenie (przyznanie) prawa do emerytury lub renty ubezpieczonym będącym płatnikami składek, zobowiązanymi do opłacania składek na własne ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz osobom współpracującym z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność jest uzależnione nie tylko od ubezpieczenia (podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym), ale również od opłacenia składek za składkowe okresy ubezpieczenia, co jednoznacznie wynika z art. 5 ust. 4 i 5 ustawy o emeryturach i rentach.

W przypadkach, w których ustawodawca dopuszcza uznanie za składkowe okresy ubezpieczenia okresów, za które nie zostały zapłacone składki, co czyni na przykład w odniesieniu do okresów składkowych przypadających przed dniem 15 listopada 1991 r., to - przy utrzymaniu zasady wymagającej opłacenia składek - uznaje za składkowe okresy ubezpieczenia również (z wyraźnej woli ustawodawcy) okresy, za które nie było obowiązku opłacenia składek na ubezpieczenie społeczne (por. art. 6 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach), albo okresy, w których występowało zwolnienie od opłacania składek (por. art. 6 ust. 2 pkt 9a, pkt 10, 11, 12a, pkt 13a, pkt 14a, pkt 15 i 16 ustawy). Dlatego uznanie za składkowe okresy ubezpieczenia, tj. okresy podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym w okresach, za które nie zostały opłacone składki, z tej przyczyny, że zaległości składkowe zostały umorzone, wymagałoby wyraźnej regulacji prawnej, przyjmującej, że składkowe okresy ubezpieczenia, za które nie zostały opłacone, następnie umorzone zaległości składkowe, uwzględnia się w drodze normatywnej fikcji prawnej przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty, tak jak okresy ubezpieczenia, za które składki zostały opłacone. *De lege lata* nie ma podstaw prawnych ani żadnych językowo-logicznych lub celowościowo-systemowych argumentów do uznania - wymagane przy ustaleniu prawa do emerytury lub renty ubezpieczonym będącym płatnikami składek, zobowiązanymi do opłacania składek na własne ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz osobom współpracującym z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność - za składkowe okresy ubezpieczenia, uzależnione od opłacenia składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, okresów ubezpieczenia, za które składki nie zostały zapłacone. Skutek umorzenia zaległości składkowych polega na rezygnacji wierzyciela (organu ubezpieczeń społecznych) z egzekwowania tych wymierzonych decyzjami składkowymi zaległości na rzecz Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z którego wypłacane są między innymi emerytury i renty. Wszystko to oznacza, że okresy ubezpieczenia, za które płatnicy składek zobowiązani do opłaca-

nia składek na własne ubezpieczenia emerytalne i rentowe nie opłacili składek, które zostały im umorzone, nie podlegają uwzględnieniu z mocy art. 5 ust. 4 lub 5 ustawy o emeryturach i rentach przy ustaleniu okresów ubezpieczenia wymaganych do nabycia prawa do emerytury lub renty. Warto sygnalizować, że w sprawach o umorzenie należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne nie przysługuje odwołanie do właściwego sądu (art. 83 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), co także wyklucza postulowaną w skardze kasacyjnej prawotwórczą wykładnię sądową art. 5 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach, która wbrew wyraźnej i jednoznacznej zawartości normatywnej tego przepisu umożliwiałyby uznanie stanu umorzenia zaległości składkowych za okresy podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym osób prowadzących pozarolniczą działalność za równoznaczne z opłaceniem tych (umorzonych) zaległości składkowych za składkowe okresy ubezpieczenia przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty. Skoro zatem świadczenia na warunkach określonych w ustawie o emeryturach i rentach przysługują ubezpieczonym tylko w razie spełnienia warunków określonych w jej przepisach (art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach), to z braku podstaw prawnych do uwzględnienia skarżącej przy ustaleniu prawa do spornej renty z tytułu stwierdzonej niezdolności do pracy lub prowadzenia pozarolniczej okresów ubezpieczenia, za które nie opłaciła składek z tytułu prowadzenia działalności pozarolniczej, które z przyczyn niepodlegających weryfikacji sądowej (art. 83 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) zostały jej umorzone, uwzględnienie skargi kasacyjnej było wykluczone. W tej sytuacji Sąd Najwyższy uznał, że z prawidłowej wykładni art. 5 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach wynika, iż umorzenie zaległości składkowych za okresy podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym osób prowadzących pozarolniczą działalność nie sprawia i nie uzasadnia przyjęcia, że umorzone zaległości składkowe zostały zapłacone, co przekreśla zaliczenie składkowych okresów ubezpieczenia, za które składki nie zostały opłacone, do kategorii składkowych lub nieskładkowych okresów ubezpieczenia wymaganych przy ustalaniu (nabyciu) prawa do emerytury lub renty (art. 5 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach). W konsekwencji Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji w zgodzie z art. 398¹⁴ k.p.c.

=====